

Foundations of Halacha 32.4 - Discounts

<p>1. <u>Mishna Bava Metziah 65a</u></p> <p>MISHNAH. Rent may be increased, but not the purchase price. E.g., if a man rents his court, and says to him [the tenant], 'if you pay me now [for the year], you can have it for ten sela's per annum; if monthly, at a sela' per month — that is permitted. If he sells his field, and says to him [the purchaser], 'if you pay me now, it is yours for a thousand zuz; but if at harvest time, for twelve manehs' — that is forbidden.</p>	<p><u>תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סה עמוד א</u></p> <p>משנה. מרבין על השכר ואין מרבין על המכר. כיצד? השכיר לו את חצרו, ואמר לו: אם מעכשיו אתה נותן לי - הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה, ואם של חודש בחודש - סלע לחודש, מותר. מכר לו את שדהו, ואמר לו: אם מעכשיו אתה נותן לי - הרי היא שלך באלף זוז, אם לגורן בשנים עשר מנה - אסור.</p>
<p>2. <u>Shulchan Aruch YD 173:1</u></p> <p>If one sold to his fellow an object worth 10 gold pieces for 12 because he will wait for him [to pay], it is forbidden [to do so], even if the seller is wealthy and does not need the money [immediately], and the merchandise would not have depreciated had he kept it. The above was stated in reference to: an object that has a known market value or an object whose estimated value is known, such as pepper or wax; however, a garment or the such, which has neither has a known market value nor a known estimated value, may be sold at a premium to pay at X time, providing that he does not say to him explicitly, "If you pay me immediately, it is yours for 10 gold pieces, but if you pay after Y time, it is 12." There is an opinion that says that even if he does not state [the terms] explicitly, it only permissible if he raises the price slightly; however, if he raises it exceedingly to the extent where it is apparent to all that it is due to waiting for the money that he is raising it, it is as if he spelled it out, and is prohibited. <i>Gloss: An object which is sold for 10, but at times, when officers come to the city, it is sold for 12 - if it is commonplace at most times that the officers come to the city, it is permissible to sell it for 12.</i></p>	<p><u>שולחן ערוך יורה דעה הלכות רבית סימן קעג</u></p> <p>סעיף א</p> <p>מכר לחבירו דבר ששוה עשרה זהובים ביי"ב, בשביל שממתין לו, אסור. א</p> <p>אפילו <א> אם המוכר עשיר א ואינו צריך למעות ולא היתה הסחורה נפסדת אצלו. ב] במה דברים אמורים, בדבר שיש לו שער ידוע או דבר ששומתו ידוע, כמו פלפל או שעוה, ג] אבל טלית וכיוצא בו ב (א) שאין לו שער ידוע ואין שומתו ידוע, (ב) מותר למכרו ג (ג) ביוקר לפרוע פלוני, ובלבד ד שלא יאמר לו בפירוש: אם תתן לי מיד הרי הוא לך בעשרה זהובים, ואם לזמן פלוני ביי"ב. ה ד] ויש מי שאומר שאפילו אינו מפרש בהדיא אין היתר אלא (ד) במעלהו מעט, אבל אם מעלהו הרבה עד שניכר לכל שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו, הוה ליה כמפרש ואסור. (הגה: ה) דבר הנמכר בעשרה ולפעמים כשבאים שרים לעיר נמכר ביי"ב, אם רגילות ברוב פעמים שבאין השרים לעיר, <ב> מותר למכרו ביי"ב. (הגהות מרדכי פרק א"נ).</p>
<p>3. <u>Shulchan Aruch YD 173:2</u></p> <p>If he had produce that , if he would want to sell them in the marketplace and take payment immediately, he could sell them for 10, but if the buyer solicited him to sell them, and is willing to pay immediately, he would buy them for 12, it is permissible [to sell them on credit for 12].</p>	<p><u>שולחן ערוך יורה דעה הלכות רבית סימן קעג</u></p> <p>סעיף ב</p> <p>ו] היו לו פירות שאם ירצה למכרם בשוק וליקח דמיהם מיד מוכרם ביי", ואם תבע אותם הלוקח לקנותם ויתן המעות מיד, יקנה אותם ביי"ב, ו הרי זה מותר.</p>

<p>4. <u>173:3</u></p> <p>If one sold merchandise at 12, to be paid at a later time, [the merchant] may say, "pay me now, and I will only charge you 10." <i>Gloss: This applies only when the purchase has already been completed; however, before the purchase has been completed, if he tells him, "You can pay me 10 now", it is subsequently prohibited to take 12 later if the buyer does not want to pay now.</i></p>	<p style="text-align: right;">סעיף ג</p> <p>מכר לו סחורה ביי"ב על מנת לפרעו לאחר זמן, יכול לומר לו : תפרע לי מיד ולא אקח ממנך אלא עשרה. הגה : זז [זדוקא שכבר נגמר המקח ביי"ב וזכה בו הלוקח כבר. (בית יוסף בשם נ"י ומרדכי). אבל קודם שנגמר המקח, אם אמר לו : תפרע לי עכשיו יי שוב (ה) אסור ליקח אחר זמן יי"ב (פ"י דברי נ"י הנזכר לדעת ב"י), אם לא ירצה הלוקח ליתן עכשיו.</p>
<p>5. <u>173:4</u></p> <p>One who has a writ of debt on his fellow, or a verbal loan, is permitted to sell it to another for a discount, even if the payment is not yet due, and there is no issue of Ribbis. This is provided that the liability for the writ and for the loan is on the purchaser, for example, if the borrower becomes poor, so that he does not have funds from which to pay, [the purchaser] cannot go back to the seller....</p>	<p><u>שולחן ערוך יורה דעה הלכות רבית סימן קעג סעיף ז</u></p> <p>מי שיש לו (ו) שטר חוב על חבירו, או מלוה על פה, ח מותר למכרה לאחר בפחות, ח] ואפילו לא הגיע זמן הפרעון, ואין בו משום רבית (בעל התרומות). ט ט] <ג> ובלבד שיהא אחריות השטר והמלוה על הלוקח, כגון אם יעני הלוח שלא יהיה לו ממה לפרוע שלא יחזור על המוכר...</p>

א. אם יש חשש ריבית בהנחה שעושה בעל מכולת למשלמים במזומן

הנה בדבר החנויות, שלהלוקחים הקבועים הם נותנים הנחה של חמש אחוז כשמשלמים במזומן, אבל כשמשלמים לאחר חודש אין נותנים ההנחה - אם יש בזה איסור ריבית, דהא הוא כקץ מצד הידיעה (עי' יו"ד סי' קע"ג סעיף א'). הנה כיוון שטעם דאין מרבין על המכר מפורש בגמ' ב"מ דף ס"ה ע"א, דכיון דזביניי ניהו שדינו שיתן הלוקח דמי התשלומין תיכף, הוי שיווי ודמי החפץ כשעת הקנין. ומה שמרבה כשישלם לאחר זמן, הוא שכר המתנת מעות שהוא ריבית. ולכן מסתבר שאם איכא הכרח לומר דהשיווי ודמי החפץ הוא כהיוקר דאחר הזמן, ומחמת שצריך למעות אוזיל לו, לא היה לן להחשיבו ריבית וועיין באגרות משה יו"ד ח"ג בהערות להלכות ריבית שבסוף הספר, בהערה י"ג ד"ה ונראה בטעם הבי"ח, מה שביאר בטעם החילוק שבין שכירות למכר. שהתורה לא אסרה שכר המתנת מעות שמשלם המלווה ללווה כדי שיקדים לו את התשלום. ולכן בשכירות - שחובת הפרעון חלה לבסוף, אף שעצם החיוב חל מייד, הרי דמי השכירות הקבועים הם לפי תשלום שנעשה בסוף, אלא שהמשכיר נותן ריבית לשוכר החייב לו כדי שיקדים את התשלום לפני מועד חובת הפרעון - מותר. מה שאין כן במכר שחייב הפרעון הוא מייד, והקונה החייב משלם ריבית למוכר המלווה כדי שיאריך לו את מועד חיוב הפרעון. ואין נפקא מינה בין הזכיר לו סכום אחד, או שהזכיר לו שני סכומים וביד הלוקח לברור לו איזה שירצה). ובהאי עובדא כיון דלוקחים שאינם קבועים, אף כשמשלמים במעות מזומן תיכף אין נותנים להם הנחה, שא"כ נמצא ששיווי ודמי החפץ הוא כהיוקר אף במעות מזומן - אלא שלהקבועים שרוצים להנותם נותנים להם הנחה. אבל זהו כשליכא חילוק לענין עצם המכירה בין לוקחין קבועין לאינן קבועים, דלכולם הוי מחיר אחד - שהוא המחיר הגבוה אבל כשאיכא חילוק בין קבועין לאינן קבועים לענין המחיר, ואיכא עוד חילוק בקבועין גופיהו - דכשמשלמין במעות מזומן נותנין להם הנחה, יש לאסור ליקח בהקפה ולשלם ביותר. משום דעיקר המקח בסתמא הוא כמו שמוכרין במזומן.

וכ"ש כשהוא נמכר במחיר שווה לכל מי שרוצה ליקח, ואיכא חילוק לכולן - דבנמכר במזומן נותנים הנחה ובהקפה אין נותנים הנחה, הוי נמי עיקר המקח הוא כמו שמוכרין במזומן במחיר הזול, ואיכא איסור ריבית כשמשלמין ביוקר בהקפה.

שו"ת בצל החכמה חלק ג סימן יג

א) לעני"ד בס"ד הדבר ברור ופשוט שאם הקונה משלם תיכף בשעת הקני' פחות ממה שהי' צריך לשלם אחר זמן, היתר גמור הוא גם אם דרך התגרים לשלם רק לאחר זמן מה, שאין כאן הלואה כלל כי מיד שפרע הלוקח אין להם זה על זה ולא כלום. ועיי' שו"ע (יו"ד סי' קע"ג סעי' ג') מכר לו סחורה בי"ב ע"מ לפרעו אחר זמן יכול לומר תפרע לי מיד ולא אקח ממך אלא עשרה ע"כ. והרי בכאן קבע לו בפירוש י"ב אלאחר זמן שהוא יותר מוכח ממה שדרך התגרים לשלם אחר זמן, ואפי"ה מותר לשלם עשר מיד. ואם כי מבואר ברמ"א (שם) ודוקא שכבר נגמר המקח בי"ב וכו', היינו לענין שיהא רשאי לשלם י"ב לאחר זמן כמפורש בש"ך (שם סק"ז) אבל לשלם יו"ד מיד מותר בכל אופן וכדמוכח גם ברמ"א (שם) שכי' אבל קודם שנגמר המקח אם אמר לו תפרע לי עכשיו יו"ד שוב אסור ליקח אחר זמן י"ב ע"כ. ור"ל שאמר לו תחילה בי"ב לאחר זמן וקודם שנגמר המקח הוסיף ואמר לו, תפרע לי עכשיו יו"ד, אסור ליקח אחר זמן י"ב, מוכח אבל ליקח עכשיו יו"ד מותר. וכן מפורש בב"י (שם ד"ה בד"א במתנה וכו') עש"ה.

ומתני' דקתני, ולא ישכור ממנו בפחות שאני, דשם מעותיו של השוכר - המלוה בטלין ביד המשכיר - הלואה ולכן אם ישכור בפחות הו"ל רבית שפוחת לו השכירות לפי שמעותיו בטלין ביד המשכיר. ועיי' שו"ע הרב (הל' רבית סעי' ט'), מש"כ, אבל כל זמן שהלואה חייב למלוה וכו'.

ב) ומה שיש לעיין בזה הוא, אם הקונה אינו מסכים לשלם מיד רק לאחר זמן כדרך התגרים אם רשאי אז לשלם יותר ממה שהי' צריך לשלם אילו הי' משלם לו מיד, דבזה אם ישלם יותר מוכח שהוא בשביל המתנת המעות, שהרי אם הי' משלם מיד הי' משלם פחות. וכבר דן בזה בשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' קס"ד) ודעת השואל שנעשה אח"כ ארי שבחבורה הגאון בעל מעשי למלך להתיר מטעמא דעיקר השומא הוא ביוקר רק המוכר מוזיל אם נותנים לו מעות מזומנים. ומרן המהר"ם שיק דוחה דבריו כי הלשון שקאנט"א פירושו, משום שנותן בהקפה והיינו דעל כן דורש מחיר יותר גבוה לפי שהוא בהקפה ולא

משום שכך הוא שוה והוא עיקר השומא ע"ש. ואמנם זה תמוה כי באמת "קאססא שקאנטא" פירושו שבשביל שמשלם במזומנים מוריד לו המחיר. וא"כ התירו של השואל חוזר וניעור.

ג) ברם ראיתי בהגהות יד אברהם (יו"ד סי' קע"ג סעי' ב') שמוכיח מדברי הרמב"ם והטור שאפי' אם הסחורה שוה עכשיו י"ב אסור לומר בפירוש, אם מעכשיו הרי לך בפחות ואם לאחר זמן בי"ב, דמ"מ יש לחוש שיאמר כן גם אם אינו שוה עכשיו י"ב ע"ש. הרי שגם אם באמת שוה כפי המחיר שהוא קובע אלאחר זמן דהיינו י"ב והוא אומר, אם מעכשיו הרי הוא ביו"ד ואם לאחר זמן בי"ב אסור לשלם אחר זמן י"ב, דלא כדברי השואל בשו"ת מהר"ם שיק הנ"ל. גם בשו"ע הרב ה"ל רבית סעי' י"ח אסור אפי' בשוה עכשיו י"ב וכ"כ גם הפ"ת (סי' קע"ג סק"ה) בשם התפלי"מ ע"ש. וכן מצאתי בשו"ת בית שערים (חיו"ד סי' רל"א ד"ה אך) שדוחה היתרו של השואל בשו"ת מהר"ם שיק עפ"י דברי השו"ע סי' קע"ג סעי' ג' הנ"ל ע"ש. ולפי משי"כ הרי בשו"ע הרב והגהו' יד אברהם ובפ"ת הנ"ל מפורש דגם בשוה עכשיו כמחיר היוקר שקבע אלאחר זמן אסור. ועיי' בשו"ת בית שערים (שם ד"ה וגם) דשדי נרגא גם בהתירו של הגאון מהר"ם שיק ומסיים שם, כי שומר נפשו לא יקנה לשלם בהקפה יותר ביוקר ממה שהי' קונה בדמים מזומנים גם בשו"ת מהרש"ג (תניינא סי' קצ"ג) דוחה היתרו של השואל ושל המשיב בשו"ת מהר"ם שיק הנ"ל ומסיק, שאין היתר רק כשהמוכר הוא ג"כ ירא שמים וימכור הסחורה להקונה בסתמא כשער היוקר ורק אחר שכבר עשה הלוקח קנין בהסחורה על סמך שער היוקר יכול המוכר לומר לו, אם תשלם לי עכשיו אני מוריד לך מן המחיר כך וכך ע"ש. ואופן זה בודאי היתר גמור הוא כמפורש להדיא בשו"ע (סי' קע"ג סעי' ג'). אבל הרי דרך הסוחרים להתנות כן בשעת הקני' ולדברי המהר"ם שיק, בית שערים ומהרש"ג הנ"ל אין היתר לזה.

ד) ומ"מ נלענ"ד בס"ד קצת ישוב וסניגוריא למנהג זה, והוא, עפ"י"מ שראיתי בס' מחנה אפרים (הל' מלוה ולוה סי' ל"א) שחולק על הב"י ומוכיח מדברי הרמב"ם דכל שמוכר בשוה אפי' מתנה בהדיא מעיקרא אם מעכשיו ביו"ד ואם לאחר זמן בי"ב מותר וכן מסתבר ל"י דלא מצינו אבק רבית במוכר שוה בשוה ע"ש. ואם כי אין לנטות להקל בזה מאחר ובכל האחרונים שהזכרתי (אות ג') מבואר לאסור גם שוה בשוה. וכן נלענ"ד מוכח להדיא מדברי הרמ"א (סי' קע"ג סעי' ז') שכי' וכל זה לא שרי אלא בסתם אבל אם מפרש לומר אם תתן לי עכשיו אתן לך ביו"ד ואם לאחר זמן בי"ב אסור ע"כ. והרי קאי שם על דברי המחבר שכי' בהדיא, אם קונה דבר ששוה י"ב וכו' ואפי"ה כי הרמ"א שאם אמר, ואם לאחר זמן בי"ב אסור, אף דהוי שוה בשוה. - והנה להמבואר ביד אברהם הנ"ל (אות ג') דהיינו טעמא דאסור גם בשוה כשמתנה כן לפני גמר המקח כשלא זכה בו הלוקח עדיין, לפי שיש לחוש שיאמר כן גם אם אינו שוה עכשיו כך ע"ש, נראה כי גם להאוסרים אין כאן רבית כלל ואפי' אבק רבית דרבנן דבאמת לא שייך רבית כשגם עכשיו שוה כך וכמש"כ המחנה אפרים הנ"ל רק אפי"ה אסרו לה משום גזירה, שאם ימכור כך בשוה יבא למכור גם באינו שוה. אמנם בשו"ע הרב (הל' רבית סעי' י"ח) מפורש דגם אם שוה עכשיו י"ב אסור משום אבק רבית וצ"ע שכי"מ בגמרא וברמב"ם ושכ"כ הרמב"ן במלחמות בהדיא ע"ש. ואמנם המעיין במלחמות יראה שאמת נכון הדבר שכי' ועוד דמתני' מלתא פסיקא קתני אפי' שויא נמי מהשתא י"ב מנה אסור וכו' עכ"ל. ולזה נתכוון הרב שמפורש בהדיא במלחמות דאפי' שויא השתא י"ב אסור. אבל שגם שויא השתא י"ב אסור מדינא משום אבק רבית אינו מפורש במלחמות, אלא שזה הי' פשיטא ל"י להרב בכוונת הרמב"ן. ברם היד אברהם יפרש דבשוה השתא י"ב אינו אסור אלא משום גזירה אטו אינו שוה וכמבואר.